

KORT

OM

LAGEN

För alla som arbetar inom
hälso- och sjukvården

Lagen om yrkesverksamhet på
hälso- och sjukvårdens område
(LYHS)

Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (LYHS)

Denna lag är en sammanslagning med vissa mindre ändringar av fem tidigare lagar: behörighetslagen, disciplins-påföljdslagen, kvacksalverilagen, tillsynslagen och ålig-gandelagen.

Lagen innehåller bestämmelser om:

- skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal
- behörighets- och legitimationsregler
- begränsningar i rätten att undersöka och behandla patienter ("kvacksalveri")
- olika former av ingripanden mot personal
- Socialstyrelsens tillsyn
- Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)
- överklagande m.m.

Ett viktigt syfte med LYHS är att göra yrkesansvaret tydli-gare för dig som arbetar inom hälso- och sjukvården.

Vem är "hälso- och sjukvårdspersonal"?

Lagens definition av "hälso- och sjukvårdspersonal" om-fattar i princip alla som arbetar i offentlig och privat hälso- och sjukvård och som medverkar i vård av patienter. Det innebär att inte bara anställda vid sjukhus och andra vård-inrättningar omfattas, utan också personal vid exempelvis apotek, larmcentraler och laboratorier.

Skyldigheter

Allmänna skyldigheter

I lagen räknas en rad allmänna skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal upp, som till exempel:

- att utföra arbetet i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet
- att ge patienten individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder som finns för undersökning, vård och behandling
- att rapportera till sin chef om en patient drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig skada eller sjukdom.

Hälso- och sjukvårdslagen och **tandvårdslagen** anger samhällets krav på vårdgivaren.

Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område anger samhällets krav på dem som arbetar inom hälso- och sjukvården, formerna för Socialstyrelsens tillsyn och formerna för HSAN:s verksamhet.

Tystnadsplikt

För dig som arbetar inom offentlig vård gäller sekretesslagens bestämmelser om tystnadsplikt.

För dig som arbetar inom privat vård gäller de bestämmelser om tystnadsplikt som finns i lagens andra kapitel. Där sägs bland annat att personalen i allmänhet inte får röja vad de fått veta om en patients hälsotillstånd eller andra

personliga förhållanden. Undantag finns. Man är till exempel skyldig att lämna ut vissa uppgifter som:

- behövs för rättsmedicinsk undersökning
- Socialstyrelsen behöver för sin tillsyn
- HSAN behöver för sin prövning
- är föreskrivet i en lag, t.ex. körkortslagen, lagen om allmän försäkring, vapenlagen.

Krav på kvalitetssystem

Alla vårdgivare är enligt hälso- och sjukvårdslagen skyldiga att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten.

Det ska finnas rutiner för hur man hanterar oförutsedda händelser av olika slag.

Ansvar för att det finns ledningssystem vilar på vårdgivaren. Verksamhetschefen ansvarar för att ändamålsenliga ledningssystem fastställs och all personal är skyldig att medverka i det fortlöpande kvalitetsarbetet.

Skyldighet att rapportera avvikelser

Alla felhandlingar, olyckor, tillbud m.m. som rör patienter utgör avvikelser och ska uppmärksammas, rapporteras, analyseras och åtgärdas. Resultatet ska också återföras till personalen.

Du som arbetar inom vården är skyldig att rapportera till din chef om en patient drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig skada eller sjukdom.

Sådana händelser ska snarast anmälas av vårdgivaren till Socialstyrelsen (enligt ”Lex Maria”).

Verksamhetschef måste finnas

Inom all hälso- och sjukvård ska det finnas en verksamhetschef som ansvarar för den löpande verksamheten och som bevakar att kravet på hög patientsäkerhet och god kvalitet tillgodoses. Verksamhetschefen behöver inte ha hälso- och sjukvårdsutbildning.

Verksamhet ska anmälas

Alla vårdgivare ska anmäla nya verksamheter till Socialstyrelsen. En anmälan ska göras för varje verksamhet som leds av en verksamhetschef. Det gäller uppgifter om adresser, inriktning, verksamhetschef, patientförsäkring m.m. Vårdgivaren är också skyldig att anmäla om verksamheterna flyttar, förändras eller läggs ner.

Kompetens- och behörighetsregler

Legitimation

Legitimationen är sedan länge det viktigaste beviset på en yrkesutövers kompetens inom hälso- och sjukvården. Den anger att en person står under samhällets tillsyn och har godkänts för yrkesutövning inom sitt område med hänsyn till kunskaper och personliga egenskaper.

Det viktigaste motivet för att ha legitimation är patientsäkerheten. För allmänheten uppfattas legitimationen som en slags varudeklaration – som patient ska man känna sig trygg i kontakten med någon som är legitimerad.

Det har stor betydelse att samhället i allvarliga fall kan reagera med kraft genom att dra in legitimationen om en legitimerad yrkesutövare av olika skäl inte längre kan eller bör ha kvar sin behörighet.

Numera kan sammanlagt 21 yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården efter högskoleexamen eller annan adekvat utbildning och praktik få legitimation av Socialstyrelsen: apotekare, arbetsterapeuter, audionomer, barnmorskor, biomedicinska analytiker, dietister, kiropraktorer, logoped, läkare, naprapater, optiker, ortopedingenjörer, psykologer, psykoterapeuter, receptarier, röntgensjuksköterskor, sjukgymnaster, sjukhusfysiker, sjuksköterskor, tandhygienister och tandläkare.

Skyddad yrkestitel

Enligt LYHS finns regler för ensamrätt till yrke, skyddad yrkestitel och skyddad specialistbeteckning.

Samtliga legitimationsyrken ger skyddad yrkestitel. Man kan till exempel inte kalla sig psykolog om man inte har legitimation som sådan.

Begränsningar

Bestämmelserna i lagens fjärde kapitel säger att den som yrkesmässigt undersöker eller behandlar någons hälsotillstånd och som inte tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen är förbjuden att

- behandla smittsamma sjukdomar som är anmälningspliktiga enligt smittskyddslagen
- behandla cancer, diabetes, epilepsi eller sjukdomar i samband med graviditet enligt smittskyddslagen
- undersöka eller behandla någon under bedövning eller hypnos
- behandla någon med radiologiska metoder

- ge skriftliga råd eller anvisningar för behandling utan att ha undersökt personen
- prova ut eller sälja kontaktlinser
- undersöka eller behandla barn under åtta år.

Vad händer om ...

Om du som hälso- och sjukvårdspersonal gör fel som äventyrar patientens säkerhet kan det leda till ingripande från Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Det finns olika former av ingripanden.

Disciplinpåföljd

Disciplinpåföljd innebär erinran eller varning.

Prövotid

Om en person med legitimation inom hälso- och sjukvården handlat fel eller visat sig olämplig för yrket, och varning inte anses vara tillräckligt, kan HSAN efter yrkande från Socialstyrelsen föreskriva en prövotid om tre år. Även en legitimerad yrkesutövare som befaras inte kunna sköta sitt arbete tillfredsställande på grund av sjukdom eller liknande kan få prövotid. Prövotid kan liknas vid villkorlig dom.

Prövotid

När varning inte är tillräckligt och återkallelse av legitimationen är en alltför ingripande åtgärd.

Återkallelse av legitimation

En legitimation kan återkallas om den legitimerade

- varit grovt oskicklig eller visat sig vara uppenbart olämplig för sitt yrke
- på grund av sjukdom eller liknande inte kan utöva yrket tillfredsställande
- själv begär att legitimationen ska återkallas
- visat sig oskicklig eller olämplig under en provotid.

Legitimationen får i vissa fall återkallas omedelbart, i väntan på slutligt beslut.

Återkallelse av annan behörighet

Även annan behörighet att utöva ett yrke inom hälso- och sjukvården kan återkallas. Det kan bl.a. gälla någon som är förordnad på läkartjänst utan att vara legitimerad, t.ex. en AT-läkare.

Begränsning av förskrivningsrätt

En läkare eller tandläkare som missbrukar sin behörighet att skriva ut narkotiska eller alkoholhaltiga läkemedel eller teknisk sprit kan få den behörigheten indragen eller begränsad.

Socialstyrelsens tillsyn

Socialstyrelsens tillsyn omfattar all verksamhet och all personal inom hälso- och sjukvården, oberoende av om den är offentlig eller privat. Även de som tar emot uppdrag från hälso- och sjukvården när det gäller provtagning och lik-

nande står under Socialstyrelsens tillsyn i vissa fall. För Försvarsmaktens sjukvård gäller särskilda regler.

Socialstyrelsens uppgift är att stödja och granska verksamheten och personalens åtgärder. Syftet är främst att bevaka patientens säkerhet genom att förebygga skador och eliminera risker i vården.

Socialstyrelsens befogenheter

Gentemot vårdgivare

För att utöva tillsyn har Socialstyrelsen rätt att få upplysningar, ta del av patientjournaler och andra handlingar, prover och annat material som rör verksamheten. Även handlingar som rör personalen i egenskap av patienter måste lämnas ut.

Socialstyrelsen har också rätt att inspektera verksamhet och om det behövs begära hjälp av polisen.

När en vårdgivare inte uppfyller kraven på god vård och patientsäkerheten är i fara har Socialstyrelsen rätt att ingripa. Exempel på detta är:

- När vårdgivaren kan föreläggas att avhjälpa missförhållandena, eventuellt med vite.
- Om föreläggandet inte följs och missförhållandena är allvarliga får Socialstyrelsen helt eller delvis förbjuda verksamheten.
- Om det är fara för patienters liv, hälsa eller säkerhet får Socialstyrelsen förbjuda verksamheten, utan något föreläggande.
- Om det finns sannolika skäl för att verksamheten kommer att förbjudas får Socialstyrelsen meddela förbud innan ett slutligt beslut har fattats.

Socialstyrelsens beslut om förelägganden och förbud får överklagas hos länsrätten.

Gentemot personal

Om Socialstyrelsen anser att det finns skäl för disciplin-påföljd, föreskrift om prøvotid, återkallelse av legitimation m.m. ska det anmälas till Hälso- och sjukvårdens ansvars-nämnd.

Om en anställd i vården misstänks för att ha begått ett brott som kan ge fängelsestraff ska Socialstyrelsen anmäla det till åtal.

Gentemot ”kvacksalveri”

Om någon som **inte** tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen dömts i domstol för att ha skadat en patient med sin be-handling, får Socialstyrelsen förbjuda honom eller henne att utöva sin verksamhet under viss tid eller för alltid.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

HSAN består av en ordförande med domarerfarenhet och åtta andra ledamöter. Nämnden, som har en domstols-liknande funktion, prövar efter anmälan frågor om disciplin-åtföljd, prøvotid och behörighet för hälso- och sjukvårdspersonal. Frågor om prøvotid och behörighet kan endast behandlas av nämnden på anmälan från Socialstyrelsen. HSAN:s beslut kan överklagas hos Länsrätten i Stockholms län.

Patientens ställning i vården

Enligt LYHS har patientens ställning i vården stärkts ytterligare i bland annat följande avseenden:

- patienten ska ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns
- patientens möjligheter att välja en fast läkarkontakt i primärvården inom hela landstingsområdet har lyfts fram
- patienten har under vissa förutsättningar rätt att välja behandlingsalternativ
- en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom har i vissa fall en i lagen inskriven möjlighet att få en förnyad bedömning av annan läkare, s.k. second opinion
- förtroendenämnderna byter namn till patientnämnder med i lagen förtydligade arbetsuppgifter. Det finns nu möjlighet att behandla synpunkter och klagomål från i princip all offentlig finansierad hälso- och sjukvård. Patientnämnderna kan även handlägga vissa frågor om allmän omvårdnad i äldreomsorgen och nämndernas betydelse för vårdgivarnas kvalitetsarbete betonas.

Enligt patientjournalagen finns en bestämmelse om krav på dokumentation i patientjournalen av vilken information som patienten fått och vilka ställningstaganden som gjorts beträffande val av behandlingsalternativ och förnyad bedömning.

Mer att läsa

All verksamhet inom hälso- och sjukvården ska anmälas, broschyr, artikelnr 1999-00-05

Tandvårdslagen (1985:125)

Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Patientjournalagen (1985:562)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1993:20) om patientjournalagen.

Socialstyrelsens föreskrifter om allmänna råd (SOSFS 1998:13) om anmälan av verksamheter på hälso- och sjukvårdens område

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälan enligt Lex Maria och avvikelshantering

Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2005:12) om ledningssystem för kvalitet och patientsäkerhet i hälso- och sjukvården

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1997:8) om verksamhetschef

Sekretesslagen (1980:100)

Adresser

Socialstyrelsens centrala del

Socialstyrelsen
106 30 Stockholm
Tel 08-555 530 00

Regionala tillsynsenheter

Göteborg

Västra Götalands län samt Hallands län
Socialstyrelsen
Vasagatan 45
411 37 Göteborg

Jönköping

Östergötlands, Jönköpings och Kalmar län
Socialstyrelsen
Box 2163
550 02 Jönköping

Malmö

Skåne, Kronobergs och Blekinge län
Socialstyrelsen
Box 4106
203 12 Malmö

Stockholm

Stockholms och Gotlands län
Socialstyrelsen
Regionala tillsynsenheten
106 30 Stockholm

Umeå

Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens
och Norrbottens län

Socialstyrelsen

Box 34

901 02 Umeå

Örebro

Uppsala, Gävleborgs, Västmanlands, Dalarnas,
Värmlands, Örebro och Södermanlands län

Socialstyrelsen

Box 423

701 48 Örebro

Broschyerna *Kort om lagen* (artikelnr. 2006-1-5) och *All verksamhet inom hälso- och sjukvården ska anmälas* (artikelnr 1999-0-5) samt Socialstyrelsens författningar (SOSFS) kan beställas från

Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm

Fax 08-779 96 67, e-post socialstyrelsen@strd.se

Webbutik: www.socialstyrelsen.se/publicerat

Broschyerna och författningarna kan också laddas ner från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se.

